

րաքանչիւր եկեղեցւոյ եկեղեցա-
կանաց թուի որոշումն համեմատ
նոյն եկեղեցւոյ ծխականաց թուին,
հաշուելով զէթ 150—200 տուն
ծուխ իւրաքանչիւր քահանայի հա-
մար: Բայց այդ շտապի իրադրո-
ծումն կարող է տեղի ունենալ
միայն ժամանակի ընթացքում քա-
հանայից թուի բնական ընթաց-
քով նուազելովն: Այս գեպումն
էլ թէ նոյն տեղական իշխանու-
թիւնը և թէ ժողովրդականք ան-
պայման հնազանդութեամբ պար-
տական են աշակից լինել Բարձ-
րագոյն Հոգևոր Իշխանութեան,
իւրաքանչիւր արտաքոյ շտապի ե-
ղող հանգուցեալ քահանայի փո-
խարէն նորին չառաջարկելով ձեռ-
նադրութեան համար: Այս միջոց-
ների ճիշդ գործադրութեամբ, տա-
րակոյս չկայ, որ լընթացս գէթ
տասնեակ տարիներ կանոնաւո-
րութիւն, հաւասարութիւն և նիւ-
թական ապահովութիւն կտիրեն
հայ եկեղեցական դասի վիճակի
մէջ, քաղաքներում:

(Արարատ)

ՀԱՅՈՑ ՏԱՌԵՐԻ ՀՆՁՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պարոն Կ. Ս. Խելիճեան կը հաս-
տատէ թէ՛ ք տառը պ արտասանելու
է, և պն փ, փք ֆ, քք Կ, կք Գ, դն
ա, տք Գ, կամ կախով թ, ըն ե, կամ
անձայն և ոչ երբէք իւր թաւ հ, ձն
ծ, և ջն ճ, (կը մոռանայ սակայն
բսիւլութիւն ծ և ճ տառերն ինչ ձայ-
նով հնչեցնելը), իսկ յատուկ անուանից
օտարաբանութիւնը յը կախով կամ
նոյրը և արտասանելու է կը գրէ—
Քննենք համառօտել իւր ի մէջ քե-
րած ապացոյցները. նախ ի վկայու-
թիւն կը կոչէ մեր նախնեաց օտա-
րագրի յատուկ անուանից տառադար-
ձութիւնը. երկրորդ Արարատացի գա-
ւառիւն և շրջակայից հայ ժողովուր-
դեան արտասանութիւնը, և վերջա-
պէս նոյն իսկ Պոլսոյ մէջ մեր պա-
պերուն և մամբրուն ուղիղ ար-
տասանութիւնը: Գարձեալ ի հաստա-
տութիւն իւր կարծեաց՝ Հ. Արսէն
վարդապետ Բագրատունւոյն խօսքերը
կը լնշակային թէ «միջակքն ք, գ, դ,
է, ձ, ջ, ըստ ուղիղ արտասանութեան
«հայրենեաց առաւել մօտ հնչելի են
«երբեքն պ, Կ, տ, ծ, ճ, քան թա-
ւացն փ, ք, թ, ց, չ, հայաւակար-
«տարեութիւն... սխալ է»:

Նախ և առաջ նախնեաց տառա-
դարձութեան գալով, ստոյգ է արդ-
եօք թէ՛ «մեր երկրաշնչեան ինչ-
պէս կը գրէ Պարոն Խելիճեան, ոչ
«մտարեքն երբէք փոփոխել կամ
«խեղաթիւրել անուանից և բառից բը-
«նիկ հնչումն, և նոցա բնագրին չհա-
«մապատասխանող տարբեր տառերով
«գրելու և կարգադրելու»։ Բագրատու-
նին Հ. Արսէն իւր Հայ երէն Գեղար-
կան ու թեան վերջը գրած Յա-
ղագս հնչումն զ և չ տառից
մեր ոց ճառին մէջ այսպէս կը գրէ
(յէջ 12) «Նախնեքն յամենայն այն-
«չափ և եթ զնմանագոյն տառս մեր
«եղին ի տառադարձութեան հանդէպ
«տառերն օտարաց, որչափ մարթնին
«և տանէր լեզուն»։ որ է ըսել թէ՛
երանաշնորհ Թարգմանիչքն մեր չէ
թէ մարթնատիկեան ճշդութեամբ օ-
տարագրի անուանից հնչումն ի մեր
բարբառ փոխադրեցին, հապա ըստ
տանելոյ լեզուն մերոյ. ասոր զանա-
զան ապացոյցներն ունենք. բաւական
ըլլայ հոց և փ տառերը մանրա-
մասնաբար քննել ի տառադարձու-
թիւնս: Յիշեալ Հ. Արսէն վ. Բագրա-
տունին իւր Հայ երէն Գեղարկա-
ն ու թեան մէջ (յէջ 655—656, թիւ
1439) կըսէ թէ՛ «գրենք ապաքն տառ
«բարդաձայն է, մանաւանդ ի սկիզբն
«բառից, ուր իւր նուր հազաք կամ

«անօր հ վարե... այս ըստ հաս-
«բարկաց ազգային հնչման, որ ոչ
«գրեալու ի վայր հարկանելի ինչ է,
«բաւել յայդ և գայն, զի գ-ի ձայնն
«օտար ազգաց մերքն դարձուցանեն
«չ... որպէս Յայրոս (յոյն Իսիդոր)։
«Այնպէս (յոյն Անթոն)»։ Չմեք գե-
տուր ուրեմն թէ՛ ինչ լեզուի բառեր
են Յօդուածագրին Ի տառս պ կամ
Ի տառն է ս անուանք։ Գալով Փ
տառին, զոր նախնեք մեր ըստ իւրե-
նեան փ կը գրէին՝ բայց Փ կ'ար-
տասանէին, լսենք Բագրատունւոյն
խօսքերը, ի վերջոյ իշխալ ճառին. «Փ
«ձայն չիք ամենեւին ի բարբառս մեր
«գոր և ցայսօր ի խորին Հայս չմար-
«թին արտաբերել. զի՛նչ կարէին առ-
«նել նախնեքն, բայց զմօտագոյն ի
«մերոցս դնել առ այն, որ է փ մեր»։
Արդ եթէ հայացի բերանը չլինար ար-
տասանել Փ տառը, ինչպէս փ ար-
տառը հնչելու հնար է իրեն Ֆ ար-
տառն, կամ փ արտաբերել անուր
Փ արտաբերելու և ինչպէս ինչ հարկ
կար ծԲ. դարուն մէջ առանձին ձեռով
տառն ստեղծել՝ եթէ արդէն իսկ փ-ը
նոյն հնչումն ունենար. ըստ իմիջ և-
կամուտ օ գրեք մտնելը օգտակար էր
արտաբերութեան համար, որպէս զի
առ երկարաբանին հետ շփոթութիւն
չէ ծագէր. բայց ինչո՞ւ նոր գրք մը
հնարել՝ եթէ նախնապէս կար այն
ի մի բան եթէ փ-ը Փ, Բ-ն պ և ձ-ն ծ
արտասանելու է, ըստ նոր ուսումնա-
կական վերածանութեան, ինչպիսի
զարմանք չպիտի ազդէ արդեօք բա-
րեպաշտ հաւատացեալ մը երբ Առա-
ւօտեան ժամերգութեան ատեն հա-
յաձէս եկեղեցի մը մտնելով՝ լսէ քաղ-
լաձայն դասապետի մը երգը Ֆ առ ք
ի պարծունս և այլն. անշուշտ պիտի
կարծէ, և դուրս ելլելու պիտի աճա-
պարէ։ Արեւմտ հարկ է հեռեցնել
ըսածներէս՝ որ մեր նախնեք ըստ
ի կարելւ ու յոյն և ըստ տառն ինչ
լեզուի ս տառադարձութեան ատեն
ըրած են, և ոչ եթէ օտարագրի ա-
նուանք բնիկ հնչումն ի մեզ փոխադ-
րած են:

Երկրորդ՝ Արարատացի գաւառին և
իւր շրջակայ ժողովրդոց ներկայ ար-
տասանութիւնն ոչինչ ցոյցանէ, ինչու
որ նախ պէտք է հաւատարմ թէ՛ օրն
այս արտաբերութիւնն ի հնչուց
տի անալիզով մնացած ըլլայ այն
գաւառաց մէջ. Բայց շնորհելով ևս
զայն, կը հարցնենք Պ. Բագրատու-
գրին թէ՛ արդեօք արեւելեան-հիւսի-
սային (Ալլաւա-Լորէնի գաւառաց բը-
նակցաց) և կամ հարաւային Գաղիկո-
նոց (մասնաւորապէս Մարսիլոյ և իւր
շրջակայից) արտասանութիւնը ճիշդ
կը գտնայ ինքը, զորօրինակ այս խօս-
քը j'ai jeté un bon morceau de pain,
Ալլաւա-Լորէնացիք կը հնչեն չէ շտէ
եօն բօն մօրօս տը պն և, մինչ
Մարսիլացիք կ'ըսեն զէ զըթէ եօն
պօն մօրօս տը բէն: Երկուքն հնչ-
մունքն աղաւաղ են: Նորպէս անհա-
րազատ է այժմեան ուսումնական ար-
տասանութիւնն—Ըստ մեզ Տարած գա-
ւառին ժողովրդեան (այժմեան Մուշ
և իւր շրջակայ տեղուանք մինչ և ի
վան) և Կիլիկիոյ բնակցաց արտա-
սանութիւնը նախամեծար, ընտր-
բուն և հարազատն է, մանաւանդ որ
այս գաւառաց մէջ միշտ Հայերէն լե-
զուն կ'իւնդանի մնացած է ի բերան ժո-
ղովրդոց և հասարակաց խօսքէ,
որչափ ալ Տաճկաստանի մէջ ըլլան ի
դարուց հետէ:

Երրորդ՝ գալով Կ. Պոլսոյ մեր պա-
պերուն և մամբրուն ուղիղ ար-
տասանութեան, որուն կորստեանը
վրայ կուլայ և կ'ողորմէ Պարոն Խելի-
ճեան, թող ներքեւ մեզ ըսել թէ՛ ի
մէջ բերուած օրինակներն ըստ իմիջ
իրեն կարծեացը հակառակ են, և
անոնցմէ զոտ կան խել մը ուրիշ բա-
ռեր զորս մեր պապերը ոչ մա-

մերը ճիշդ մեր ներկայ հնչմանը
պէս կը հնչէին, ինչո՞ւ համար ձ ու չ
բառը ոչ ձ ու չ ալ ձ ու չ կ'արտա-
սանէին, մօ ու չ, կատու, երկուք,
կաւ, եկաւ բառերուն մէջ կ-ը ք-ի
չեն փոխել. ըսել է ուրեմն որոշման
ժողովուրդն ըստ իւր քմաց կ'արտա-
բերէ բառերն առանց որոշ կանոնի
մը հետեւելու, ու թէ՛ որ քաղ խօս-
քը պարել կը հնչէ, ինչո՞ւ բարե-
կամ և բարեկամութիւն բնաւ
պարեքամ և պարեքամութիւն
թիւն չարասաններ: Արհ. Գեղ. Հ.
Արսէն վ. Այստեան՝ Արարատացի Մը-
նիկութեան միաբանութեան վիճակի
իւր նորատիպ (1884) Հայկազնեան
լեզուի փերականութեան մէջ (յէջ 486)
ծանոթութեան կ'ըսէ թէ՛ «մեր ժո-
«ղովրդեան բնիկ հնչումնքն ըստ մա-
«տին համեմատ է նախնեաց». և կը
յառելու թէ՛ «մեր ուսմիկը նախնեաց-
«մէ կը խոտորէ՝ անոնց նուրը (պ, կ,
«տ, ք) տառերը միջակներուն հետ (բ,
«գ, դ) նոյնացնելով. ինչպէս յայտը
սովոր են ընել ուսումնական. իսկ Հ.
Արսէն վ. Բագրատունւոյն վկայութիւ-
նը նոյնը կը հաստատէ. միջակ տա-
ռերը բ, գ, դ, ձ, չ, աւելի մօտ պէտք
է հնչել՝ կ'ըսէ՝ երենց լծորդ նուրը
գրեւորն պ, կ, տ, ծ, ճ—Միջէ աւել-
ի մօտը ի միւննոյն հնչմանէ տար-
բերութիւն մը չունի:

Մենք ստուգարանօրէն այսպէս կը
բացատրենք այժմեան ուսումնական
աղաւաղ արտասանութեան պատճա-
ռը: Տարակոյս չկայ թէ՛ ք, գ, դ, ձ
և ջ տառերը փոփոխակի կը գոր-
ծածունէ երբեմն իրենց նուրը լը-
ծորդներուն հետ, այսպէս ամպ և
ամբ, ցանք և ցանկ, բանտ և
բանդ, գծուած և գծուած, կինք և
կինջ, Բայց, ասից բնաւ չի հետե-
ւիր որ ազատ ըլլանք ուղղագրու-
թեան մէջ բարե բառին տեղ պարի
գրել և հնչել, գաւառի տեղ կա-
ւառ, տանիքի տեղ գանիք,
ձանձրութեան տեղ ձանձրութիւն,
Չնչեւ բառին տեղ չնչեւ, Ահաւսիկ
այս է՝ կարծեմք, բուն
պատճառ ուսումնական սխալ արտա-
սանութեանն, արիւնքն լծորդ տառից
շփոթութիւնը. Կ'աւելացնենք նաև որ
եթէ լծորդ տառերուն փոփոխակի
կերպարութիւնն հաստատուն օրէնք
մըլլար հնչմանը ըստ քմաց փոփո-
խութեանը, այն ատեն անշուշտ բա-
ռեր իւրեան պիտի ելլային ինչպէս
ամենայն օր գետէ հ և ի տառը լը-
ծորդք են միմեանց (նահապետ
և իսկապետ), սակայն անտեղի է
անկից հետեցնելը թէ՛ Հայ, Հա-
յաստան, Հիւր անունները խոյ,
խայստան և իւր արտաբերելու
է, նոյնպէս չ և ս լծորդ տառք են
(աշտիճան-աստիճան), այսու ա-
մենայնիւ ներքի չէ հայազգի մը
օտու և ստուծութիւն բառերը չուս
և շտուծութիւն հնչել:

Երկու խօսք ալ առ երկարաբանին
և զ— գրեւորն վրայ գրուցենք—
Մենք բնաւ համամիտ չենք մչ պա-
րոն յօդուածագրին և մչ ալ Հ. Ար-
սէն Բագրատունւոյն հետ, որ կ'ըսէ
թէ՛ «Փափաքելի է այժմ գիտնոց և
վայել իսկ գրուն նախնեացն զտարա-
պարտ խափանեալ գրութիւն և միւ-
րերուն յարեցանել, և զայն վարել
փոխանակ եկամուտ ալլազգականին
օ, ոչ միայն ի յատուկ անուանս . . .
այլ և ի մեր սն»։ Եթէ բացմաճը-
մուտ Միւնիստրեան վարդապետը գործ-
նակեանպէս իւր յայտնած փափաքը
կատարած ըլլար, ըսելով մը չէինք
ունենար. անշուշտ ինքն ալ հասկցած
ըլլալով գործոյն դժուարութիւնը և
այսպիսի աշխատանք անօգուտ և
միանգամայն ևս վնասակար ըլլալն,
աւելորդ սեպած է իւր գրոց մէջ առ
ով գրել հասարակ անուններն երբ օ
կը հնչուին, որով ոչ սակաւ զերու-

թիւն կ'ընծայուի ընթերցողաց. հետե-
ւարար խափանեալ համարելով ի վա-
ղուց անտի առ հին գրութիւնը, պէտք
է այսօր գրել և հնչել օ, գ, դ, ա,
և մչ թէ՛ աւել, աւելուտ—Սակայն
ուղղագրութիւնը կը պահանջէ որ
երբ օտարագրի բառ մը ձա երկարա-
բառ է, ի մերս լեզու նաեւ առ փո-
խուի և հնչուի. ահա նոյն իսկ Բագ-
րատունին Հ. Արսէն վ. ինչ խօսքերը հոս
ի մէջ կը բերենք. «ուր նոքա ունին
առ, եղին (Թարգմանիչքն) և ի մեզ
առ երկարաբառ հնչելի ձայնիւ այրի
և լինի»։ Ուստի ուղիղ վերածանու-
թեամբ արտասանելու է Աւգոստոս,
Պաւլոս, Աւգոստինոս և չէ թէ
ըստ ուսմիկ հնչման Օգոստոս Պո-
ղոս, Օգոստինոս: Եւ եթէ սոյնպի-
սի անուանց արտասանութիւնն ոմանց
ախորժելի չերենայ՝ կը հարցնենք
թէ՛ ինչո՞ւ մինչև ցայսօր ամբողջ ազ-
գը Աւերդիոս, Մաւրիտանիա,
Աւստրիա և նմանօրինակ յատուկ
անուններն առ կ'արտաբերէ, և ոչ թէ
օ—Գալով օտար լեզուներէն ի Հայ
իւրեալ զ տառով բառերուն, ըստ բա-
նից Պարոն յօդուածագրին այն դերը
կախով և արտասանելու է. Եթէ յա-
տուկ անուանց համար է առ իւր կա-
նոնը, մենք զխոտորութիւն մընելու
միտք չունենք. իրաւի գաւառ, ա-
ղէղուտ հնչմունքը խորթ և Կոկոր-
դաձայն են, բայց կան ոչ սակաւ հա-
սարակ անուանք օտար ազգերէն մեր
մէջ մտած, ինչպէս աղ, աղաղակ
աստղ, մեղր, մահաղ, մահա-
ղաթ, և անոնցմէ անանցեալ բառե-
րը, զորս և ի հնչել թող տրուած չէ.
նոյն ինքն Բագրատունին կ'ընդունի
զայս ըսելով, «ոչ է մարթ ասել թէ՛
«Հայք ի հնումն ալ առէին և ալ ա-
«ղաղ, աստղ, մեղր, մահաղ, մահա-
«ղաթ, և այժմ և ոչ մի ոք
«ի Հայոց հնչեցէ և գրեցէ այնպէս,
«զայդ ընդունիմք և մեր»։ Անշուշտ
կարեւոր խոտորակներն միջ այս:

Մինչև ցարդ ըսածնիս համառօտե-
լով՝ կը հաստատեմք գարձեալ թէ՛
այն արտասանական մօլորու-
թիւն կամ լեզուական համա-
տարած և խտ և կամ անարդար-
անալի ի տառի մօլութիւն կար-
ծուած անտեղութիւնը ըստ Պարոն Խե-
լիճեանին, պէտք չէ հեղադրել մի-
լինէն աւելի հայազգի բնակչաց մէջ՝
որք են յոմանեան Տերութեան, հա-
պա այն փոքրամասնութեան մէջ՝ որ
գտանի ի գաւառս Ռուսական Պետու-
թեան: Ըստ մեր կարծեաց՝ Բարձր
Հայոց (մասնաւոր Կարենի և շրջա-
կայից), Տարած գաւառին (Մուշ և գե-
ղօրէնից), Բաղնիկաց (վան քաղաքին)
և վերջապէս Սեւաստի (Ատանոյ և
և շրջակայ վայրաց) Հայ ժողովրդոց
արտասանութիւնը բուն ուղիղ և հա-
րազատ ազգային հնչումն է՝ որում
պարտիմք հետեւել:

Վերջապէս ահա Պարոն Բագրատու-
գրին առաջարկութեան դէմ մեր ա-
ռաջարկումն. փոխանակ այսպիսի
տառերու հնչմանը երկրորդական
խնդիրներով զբաղելու՝ Ազգային կեդ-
րոնական վարչութեան Ռուսմեական
խորհուրդը աւելի օգտակար ծառա-
յութիւն մը մատուցած կ'ըլլար Հայե-
րէն գրականութեան՝ ծառայելով և
ճաղկեցնելով մեր նախնեաց գրա-
բար լեզուն յազգային վարժարանս,
միանգամայն մեր աշխարհիկ բար-
բառէն իւր մը օտար նորաբանու-
թիւններ արտաբերելով, ինչպէս կը
սրել մ յ ու ս ա յ, ան կ ո ղ ո յ կը
ճ ա ռ ա յ ե մ լ են, որոցմով լեզունիս
խճողեալ է ի մի բան պարապելը
յարատե ընթերցում մեր երանելի
սուրբ ընտիր մատենագրու-
թեանց, սրբեք անոնց լեզուն և մա-
նաւանդ ողջամիտ վարդապետութիւ-
նը, այս է ահաւսիկ իմ սրտագին
փափաքս և առաջարկութիւնս:
Հոսմ:

Յովհ. վարդ. Միքայէլեան:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՂԹՂԱՅԱ (վարանդ) ապրիլ.—Ինչ
ցաւալի երեւոյթներ ասես տեսած չը
լինինք և այժմ էլ չտեսնենք մեր
գեղական հասարակութեան մէջ: Ին-
չով բացատրենք այն երեւոյթը, որ
առհասարակ գեղեցիկ հարստութիւ-
նը հետզհետէ դեղում է միայն մի
քանիսնեք մօտ, այն ինչ ժողովրդի
մեծամասնութիւնը աղքատ է և հազու-
կարողանում է իւր տարեկան պարենը
հալած հալելու: Եթէ ասեմք գեղացի
հարստաց աշխատասէր է, զրա հա-
մար և հարուստ է, այդ սխալ կը
լինի, որովհետեւ մենք զրա հալաւա-
կըն ենք տեսնում. աղքատն աւելի է
աշխատում, նա չարաբարում է շատ
դժուար հանգամանքներում, քան հա-
րուստը: Եթէ ասեմք հարուստի «միւ-
րք», վարելու հողը և նրանց ոռոգելու
համար գործադրել ջուրը շատ է
քան թէ այն, ինչքան որ մաս ունի
աղքատը, ճշմարտութիւնը այդ էլ չէ:
որովհետեւ այդ բոլոր համարեալ հա-
մահաւասար (բացի պատահական բա-
ցառութիւն կազմողներէ) գլխի վի-
րայ բաժանած են և ամենքը մօտա-
ւորապէս, եթէ ոչ բոլորը, հաւասար
«միւրք», վարելու հող և ոռոգելու ջուր
ունին: Բայց էլ ժողովրդի այդ աղ-
քատ դասը աղքատ է միւրք, աղքատ
է եղից, աղքատ էլ կը մնայ, եթէ չեն
բարեփոխել նրա ներկայ յարաբերու-
թիւնը դէպի իւր շինական հարուստը:
Հարուստը քիչ թէ շատ ապահովուած
լինելով նւթականապէս, ունենում է
ձեռքում պատրաստի փող. իսկ աղ-
քատն այդ չունենալով, արքունական
և ընտանեկան պարտութիւնները լը-
րացնելու համար դիմում է հարստին,
և նրանց մօլհարկով փող է պարտք
առնում, և դրանով էլ նա դառնում է
կատարեալ գերի իւր հարեան հա-
րուստին:

Անցնում են ամառ. ժամանակ այ-
գիներն միջով, տեսնում են նրանց մէջ
մի աղքի բոլորովին արեւից և երաշ-
տութիւնից պարած, չորացած. ծառե-
րի և վաղերի տերիները անժամա-
նակ դեղնած, պտուղներն անհիշելի
և շատերն էլ տերեւաթափ եղած. մինչ-
դեռ նրա չորս կողմի արգիները մի մի
դրախտի են նմանում: Գառները իս-
նաչ տերեւներով հողը կանաչ խոտե-
րով և հազար ու մի տեսակ գոյնըզ-
գոյն ծաղիկներով ծածկուած. իսկ ծա-
ռերի պտուղները հիւսկալի և տոխու-
րար պատճառը հետեւեալն է. Ջրի
հերթը ըստ գեղական սովորութեան
հասնելով երաշտից արեւած արգիտի-
րոյ, նրա պարտաւորը աւելի չնշող
լինելով խլում է նրա ձեռքից ջուրն,
և ժամանակին ջրում իւր աղքին, թող-
նելով խեղճ աղքատ պարտապանի
այգին աննախանձելի գրութեան մէջ:

Ազգիներց գուր գալով՝ մտնում են
գեղացիներն վարելահողերն մօտը:
Այդտեղ նոյնպէս տեսնում են ջրով
արտերը մարդու հասակի չափ բարձ-
րացել են և պարարտ ու տոխուն հա-
կեր իսկ են քցել իրենց գլուխները.
իսկ նրանց մէջ այս ու այնտեղ տես-
նում են արտիւր, որոնք գարնան անձ-
րեւներն օգնութեամբ գետինց քիչ
բարձրանալուց լետոյ, ամառուայ ա-
րեգակի կիզիչ ճառագայթներին հա-
նգելով թառամել են, որի հասկը
դուրս է քցել, որին ոչ Գրանք ևս
նոյն վիճակին են մատնուած: Հունձի
ժամանակ է. տեսնում են հարուստ
վարչաւորի արտերը հասան թէ՛ ոչ,
կարճ միջոցում հնձեցին և «փխեցիկ»
(տասը խորճ է) գրեցին: Իսկ խեղճ
աղքատի նուազ և չորացած արտը
ոտի տակ օր օր վերայ եղածն էլ փը-
լանում է: Դա նոյնպէս վարչաւորի
պարտապանները վաղ օրը իրենց աղ-
տը թողնելով, իրենց պարտաւորող

կամքը կատարելու և նրան հաճույան համար կատարելուն նրա գործերը... Գալիս է այդքան, մասին քաղաքից միջոցառումները գալիս են «շերա» առնելու, որի միջոցին նույնպես երևում է ճնշման սոսկալի պատկերը, Հարուստ և մեծ այդքանքերը ծածուկ պայմանաւորում են միջոցառումները հետ, որ միջոցառումները իրենց շերան առնեն թանկ գնով, դրա փոխարեն խոստանալով միևս աղքատ աղքատներին լայնելու, որ մագանդան այս կամ այն (և հարկի աւելի ցած) գնի է, Բայց վերջը բանը պարզուրումը չիտոյ, տեսնվում է, որ աղքատը իւր շերան կուտը (2 վեդր) վաճառել է 1 ռուբ. 20 կոպէկով, իսկ Հարուստը՝ 2 ռուբ. 20 կոպէկով: Մենք մի քանի ցաւալի ճնշումները մէջ բերենք, ահա այսպիսի պատճառներ են իսկապէս գեղարարու աղքատանալու պատճառը:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Վ Ա Ն

ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ ԼՈՐԻՐՈՐ

ՍԵՐԲԻԱ.—Արդէն ոչորեց գաղտնիք չէ, որ Սերբիայի Միլան թագաւորը հաշտ չէ իւր ամուսնու, Դատարան թագաւոր հետ և այդ անհաշտութիւնը հասնում է մինչև թշնամութեան: Թէ վիեննայում և թէ Սերբիայում շատ են աշխատել այդ անհաշտութիւնը մէջ տեղից բառնալ, նրանց հաշտեցնել, բայց միշտ էլ անաջող է եղել: Նոյն փորձը կրկնուեց և այս տարու, Դատարան թագաւորին եկաւ վիեննա, նրան այցելեցին ատտորական ֆրանց-կոցիֆիկայը, մինիստրները, բաւական նշանաւոր անձեր, նոյն միջոցին վիեննա եկաւ և Միլան թագաւորը, որին դիմաւորեց ի միջև ալլոց և Դատարան թագաւորին: Ինչպէս երևում է, այդտեղ կրկին բարձրացել է հաշտութեան հարցը, բայց միշտ անաջող: Այժմ լուրեր են տարածուած, որ Միլան թագաւորը մտադիր է ասպահազան տալ կնոջը և այդ մասին սկսելու լինալին, սերբական ազգային ժողովին դիմել: Սակայն Միլան թագաւորին վիեննա ուղևորութեանը քաղաքական մեծ նշանակութիւն էլ են տալիս: Ունեւարական պաշտօնական «Nemzet» թերթին օրինակ յայտարարում է, որ Բալկան թերակղզում իրեն զրու-թիւնն անտանելի է դառնում, այդ պատճառով խաղաղութեան դաշնակցութիւնը պարտաւոր է արեւելքին հաստատուն կազմութիւն տալ: Կարելի չէ այս գործը յետաձգել:

Սերբական նոր մինիստր-նախագահ Խրիստիչը եռանդով գործում է: Բէլգրադի պաշտօնական թերթը հաղորդում է վարչական անձերի մէջ տեղի ունեցող մեծամեծ փոփոխութիւնները մասին: Պրեֆէկտները մեծ մասը, որոնք ինքուրքին մինիստրութեան միջոցին էին հաստատուել, իսկ Գրուելի մինիստրութեան միջոցին էլ մնացել էին իրենց պաշտօններում, փոխուած են և նրանց տեղ նշանակուած են նոր կարելիէ բարեկամները:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.—Մերկրիկ կայսրը առողջութիւնը քանի գնում լաւանում է, տեղից համարեալ թէ վերջացել է:

Պրուսական պրենց Հէնրիխը ա-մուսնութիւնը Հեսսէնեան պրենցէս իրենին հետ կ'իկատարուի մայիսի 12-ին, առանց այդպիսի գէտերում սովորա-կան եղած պալատական տոնախմբ-բութեան: Հարսանիքը հանդիսին ներ-կայ լինին նոյնպէս և Ուէլսի պրենցը:

Արեւելեան Գերմանիայում գետե-ղուած զորքերը աւելի և աւելի զօրա-ցնում են նորանոր ամրութիւններով:

Պրուսիային պատկանող լեհական

նահանգներում ամեն տեղ կրօնի դա-ստաւութիւնը անուր ևս գերմանեմէն: Միւսին ժամանակ իրատ հրամա-նում է հոգեւորականութեանը և մաս-նաւոր անձերին, որ կրօնը լեհերէն չդաստիարակել թէ կողք բոլորովին մաս-նաւոր կերպով: Պրուսական սէյմում լեհական մասը պէտք է հարցապըն-դում անէ այդ մասին:

ԱՆԳՂԻԱ.—Բանակին և նաւատոր-միքը զօրացնելու խնդրին Անգլիայում յանկարծ չափազանց կարեւոր խնդիր դարձաւ: Անգլիական բանակի թու-լութեան մասին զանազան լրագրիւն-բի մէջ միաժամանակ հրատարա-կուած յօդուածները, մեծ լուրում պատ-ճառեցին և քաղաքական ծանր հե-տեանքներ կարող են ունենալ: Հա-սարակական մարքերի լուրումն աւելի ուստիկացաւ մանաւանդ լուրը Սալ-բերիի արած յարձակումներով լուրը Վոյլսէի վերայ, լուրերի պալատում: Լուրը Սալբերիին իւր ճառի մէջ կաս-կած յայտնեց լուրը Վոյլսէի պատե-րազմական ընդունակութիւնները մա-սին և յայտարարեց, որ Վոյլսէյը ճար-տարախօս է լուի, որ իւր ճառերով աշխատում է երկիւղ ձգել հասարա-կութեան սրտի մէջ: Կարծում են, որ լուրը Սալբերիին այսպիսի յարձակու-մից յետոյ լուրը Վոյլսէյը հրաժարա-կան կտայ բանակից, միայն խախ-տէ նշանաւոր քայքայութիւններ տա-լով: Ինչպէս յայտնի է, լուրը Վոյլսէ-յը մեծ հեղինակութիւն ունի ամբողջ Անգլիայում:

Խմբագրութեան հրատարակիչ
ՍՊԱՆՈՐԱՆ ՍՊԱՆՈՐԱՆԻԱՆ

ՅԱՏՅԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ներքին Բաւերի Բաժնիքի բը-նակիչ, 25 ամեալ մի երիտասարդ, Սարգիս Նիկողարեան անունով, ամբողջ Հինգ տարի է, որ Թիֆլիս քաղաքում աշխատում է: Վերջե-րում լավում է իրեալ անձի մա-սին, որ իբրեւ թէ նա Գուրն է ընկել, իսկ ոմանք էլ ասում են, թէ հիւանդութեամբ մեռել է: Վատ չէր լինիլ, եթէ նրա մասին տեղեկութիւն ունեցողները հա-ղորդէին իրենց գիտածը «Նոր-Դար»-ի խմբագրութեան:

Տպագրութեան համար ընդորովին պատրաստ է և շուտով մամուլի տակ կը մտնէ:

ԲԱՆԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ
Հեղ. Անդրեան Գաբրիէլի, Բա-րի-ի արքայական արուեստագիտա-կան ձեմարանի իտալական դրա-կանութեան պրօֆէսորի, թարգմ. Գրիգոր Նահուդաղեանց:

Գրքեր Նահուդաղեանց: 10—5

Նոր հրատարակութիւն
Լ Ե Օ
ՊԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆ
ԳԻՆՆ Ե 15 ԿՈՊ.

Վաճառվում է Բագ՝ Տիգրան Ղանդաղեանի մօտ՝ Պատաժում. 70-ը՝ Անդրեան Արարհամեանի մօտ:

6—5

ՆԱԻԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ
Նուրհաւալին երթեկութիւն Բաթումի, Օղեստայի և Կ. Պօլսի մէջ:

Բաթումից գնում է
Հինգ շաբթիկները.—Կէս օրուայ ժամը 4-ին, ուղիղ գծով, Նօյնօրսկի-կէ և Կերչի վերայով:

Շաբթի օրերը.—Երեկոյան 8 ժամերին, շրջանաւոր ընթացքով, Բո-լոր նաւահանգիստները պատահելով:

Երկուշաբթիկները.—Երեկոյան արտասահմանեան գնացքով Կ. Պօլսի:

Բաթում գալիս է
Երեք շաբթիկները.—Կէս գիշե-րուայ մօտերը, Օղեստայից, շրջանա-ւոր ընթացքով:

Ուրբաթիկները.—Առաւօտը, Օ-ղեստայից, ուղիղ գծով՝ Կերչի և Նօ-յնօրսկի վերայով:

Շաբթի օրերը.—Առաւօտը Կ. Պօլսից:
Փոթիկից գնում է Բաթում
Երկուշաբթիկները.—Առաւօտից շրջանաւոր նաւը նաւահանգիստ գա-լուց յետոյ:

Հինգ շաբթիկները.—Առաւօ-տեան ժամը 9-ին, Ղրիմ-Կովկասեան ուղղագիծ շրջանաւոր միանալու:

Շաբթի օրերը.—Առ. ժամը 9-ին, Ղրիմ-Կովկասեան և Բուժկիա-Սիւստոյեան շրջանաւոր շրջանաւոր միանալու:

Բաթումից գնում է փոթիկ
Ուրբաթ և կիրակի օրերը.—Նաւի դուրս գնալու ժամը որոշում է Բաթումի նաւային գործակալութիւ-նը՝ նաւը փոթիկից գալուց յետոյ:

Բացի այդ, ամեն շաբթի փոթի գալիս են Օղեստայից և Ղրիմ-Կովկասեան գծի նաւահանգիստ-ներից որոշեալ ժամանակի ապրան-քակիւ և մարդակիւ խառն նաւեր՝ կիրակի օրերը երեկոյան և դը-նում են Բաթում: Երեք շաբթիկ օրերը, իրենց գործառնութիւններն վերջացնելուց յետոյ, իսկ Բաթում-միջ՝ ուրբաթ օրերը երեկոյան, որ մտնում է Ղրիմ-Կովկասեան նա-ւահանգիստները, եթէ կարելի լինի, մտնում է և փոթիկ:

ԱՆԴՐՈՒՎԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Երթեկութիւն «Թիֆլիս» կայարանում
Գնում է
Բաթում, պատասխին. 8 ժ. 49 վ. առ. Բաթում, 10 ժ. 46 վ. եր. Սուրամ, ապ. մար. գն. 3 ժ. 21 վ. ց. Աղստաֆա, խառն գն. 8 ժ. 20 վ. առ.

Գալիս է
Բաթումից, պատ. 10 ժ. 15 վ. եր. Բաթումից, 8 ժ. 6 վ. առ. Սուրամից, ապ. մար. 8 ժ. 24 վ. առ. Աղստաֆայից, խ. գն. 8 ժ. 18 վ. եր.

ՊՈՍԵՍՏԻՆ ԿԱՌՔԵՐԻ
Երթեկութիւնը պատերազմական-վի-րական ճանապարհով
1887 թ. նոյեմ. 15-ից—1888 թ. մա-յիսի 15-ը:

Թիֆլիսից դուրս է գալիս
Հինգ հոգու տեղ ունեցող կա-րէտը դուրս է գալիս առաւօտեան ժամը 8-ին, գիշերում է Մէլի կա-յարանում և միևս օրը երեկոյան ժա-մը 8-ին հասնում է Թիֆլիս:

Վեց հոգու տեղ ունեցող օմնի-բուսը դուրս է գալիս ցերեկուայ ժամը 4-ին, առանց գիշերելու, միևս օրը, երեկոյան ժամը 7-ին հասնում է Վաղեկավայից:

Վաղեկավայից գալիս
Հինգ հոգու տեղ ունեցող կա-րէտը դուրս է գալիս առաւօտեան ժամը 8-ին, գիշերում է Մէլի կա-յարանում և միևս օրը երեկոյան ժա-մը 8-ին հասնում է Թիֆլիս:

Վեց հոգու տեղ ունեցող օմնի-բուսը դուրս է գալիս ցերեկուայ ժա-մը 6 1/2-ին, առանց գիշերելու, միևս օրը երեկոյան 9 ժ. 50 վ.-ին հա-նում է Թիֆլիս:

Ներսիսեան Հայոց Հոգեւոր Դպրոցի Հոգաբարձական Խորհրդարա-նում Մայիս ամսոյ 25-ին երեկոյան 8 ժամին, լինելու է աճուրդ (առանց կրկնաճրդի) կապալով տալու Աւետիք Փրկութեանցի Դպրոցին ընծայած կալուածքը, որը գտնվում է Սօլախտի փողոցում № 26 և 11: Պայմանաթուղթը կարելի է կարգաւ Հոգաբարձութեան գի-ւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակիցից և տօներից առաւօտեան 10—12 ժամին:

Հոգաբարձու Թամաշեան
Գործալար Բ. Հասան Ջալալեան

3—1

ԴՊԿՏՈՐ ԼԵՆԳԻԼԻ
ԿԵԶՈՒ ԲԱԼԱՍԱՆ
Մի արաբի գին է 1 ռ. 65 կոպէ:

ԴՊԿՏՈՐ ԼԵՆԳԻԼԻ ՕՊՊՈ ՊՈՍՏԻ | ԴՊԿՏՈՐ ԼԵՆԳԻԼԻ ԲՈՆԳԵԱՆ
և է Կօլ-Կրէմից լաւ է | ՕՃԱՌ
մի ամանը 1 ռուբլի. | 1/2 կտորը 50 կ., 1/2 կտորը 35 կ.

Ուղարկելու ծախսը առանձին է հաշվում: Վաճառ-վում է Ռուսիայի բոլոր դեղաւաճառանոցներում և դեղա-տներում: Գլխաւոր պահեստը բոլոր Ռուսիայի համար է Վ. ԱՌԻԻԻԻԻ մօտ, Պետերբուրգում, Սարմեանայա, 4.
Թիֆլիսում.—Դեղատնային ապրանքների վաճառման Կովկասեան ընկերութեան, և Գրիվնայի մօտ: 46—23

ՄԵՐ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՆԻ
որ մեր շարակամները լուրեր են տարածում մեր ապրանքն օտա-նային անհնար լինելու մասին: Պարտք ենք համարում պա-վաճառականներին յայտնելու այդպիսի լուրերն անհիմն լինելը և միևնոյն ժամանակ խնդրում ենք ամեն տեսակ տեղեկութիւնները հա-մար դիմել անմիջապէս Ռուսիայի մեր ներկայացուցիչ:

Պ. ԱՐԶԻՐԱՅԷԼԻ ԿՈՍՏՍ
ՈՐԻ ՊԱՀԱՍՏԵՐԸ ԳՏՎՈՒՄ ԵՆ

- 1) Օղեստայ, Տրոյկայա փողոց, Երեկոյ տանը.
- 2) Բոստոմ, Գոնի վերայ, Տեմէրնիցկայա փո-ղոց, Տագանրոգեան փողոցին մօտ.
- 3) Մօսկվա, Չերկասսկի պեր, տ. Գուսկովի.
- 4) Վարշավա, Իլուզա, № 55.
- 5) Պետերբ., Գոստիննի Գլխի ներքը, № 101.
- 6) Բեռլին, Herrenstrasse, № 19.
- 7) Թիֆլիս, Կովցովայա փող., տ. Կալիկին Արժուներին:

ՏՈՒՆԱՎԱՅԱՌԱՆՈՑՆԵՐՈՒՄ
Նիժնի-Նովոգորոդում, Պաւլով Բոր, № 35, լիւր. Բ. Իրեկտում, Տրոյկայա փող., տ. Կալիկին Ժառանգ. Օգտուելով հանգամանքից, յարգելի Հասարակութեան ուղարկու-թիւնը դարձնում ենք մեր նշանի վերայ, որ ՀԱՐՈՑԻ ԶԵՆԻ, իսկ մի քանի տեսակ ապրանքները վերայ և ԱՐՁՆ է:

ԿԱՐԵՍԵՐԵՆԱՆԵՐԻ ՓԱՐԱՐԱՄ ԵՒ ԿՐՈՇԵ ԹԵԼԵՐԻ ԳՐՈՐԱ-ՐԱՆԱՏԵՐԵՐ
Ի. ԵՒ Պ. ԿՈՍՏՍ
ՊԱՅՍԷՑ, ՇՈՏԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ:

5—5

ԿՈՆԴԻՏԵՐԻԱ ԵՒ ՀԱՅԱԳՈՐԾԱՐԱՆ
ՊԵՏՐՈՍ ԻԻԶԱՄԵՆԻ
Երևանեան Հրապարակի վերայ
ԹԻՖԼԻՍԻՄ
Պատրաստի ունի ամեն օր նոր և թարմ ԿՈՆԵԿՏՆԵՐ ԵՒ Տրոյկայ և թէ Տրոյկա ու պարսկա ինչպիսի արտադրութիւնը ԿԱՐԿԱՆՈՒԱԿ, ՇԱՐԱՐԱՅՈՒՄ, ՅՈՒԿԱՆ, ՏՈՐՆ և ՔԱՂՅԱՐԱՆԻՔ ամեն տեսակի:

Նոյնպէս բազմատեսակ և բազմաձև ՀԱՅԵՐ ԵՒ ՊԱՐՍԻԱՄԹ.

Մեծ քանակութեամբ
ԲՕՆԻՕՆԵՐ ԵՐԿՂԻԿՆԵՐ
ՓԱՌԱՇԷՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՐՈՒՆ

Ըստաւան է պարսկերէն թէ Թիֆլիսում և թէ Գաւառային քաղա-քները ամենապատշաճ գնեցում և կատարում է նրանց ԱՐԱԳ ԵՒ ԶԵՆԻԻ ԹԵԼԱՄԻ:

Այն օտարաքաղաքացիների համար, որոնք ԲԵՐ քանակութեամբ են պատուիրում, լինում է նշանաւոր դիմում:

Հասցէն՝ Тифлисъ, кондитерская П. Юзбашева.

50—42